

FARG'ONA VILOYATI SHAROITIDA DORIVOR ROZMARIN (ROSMARINUS OFFICINALIS L.) YETISHTIRISH ISTIQBOLLARI

Mamadaliyev Muxammadkarim Zoirjon o'g'li
Farg'ona davlat universiteti, katta o'qituvchisi (PhD)
0000-0002-9921-1224

Ibrohimova Dilfuza Ilhomjon qizi
Farg'ona davlat universiteti talabasi

**MAQOLA
MALUMOTI**

ANNOTATSIYA:

MAQOLA TARIXI:

Received: 07.04.2026

Revised: 08.04.2026

Accepted: 09.04.2026

KALIT SO'ZLAR:

*rozmarin, dorivor
o'simliklar,
agrotexnologiya,
Farg'ona viloyati, iqlim,
hosildorlik.*

Ushbu maqolada Farg'ona viloyati sharoitida dorivor Rozmarin o'simligini yetishtirish imkoniyatlari, biologik xususiyatlari hamda agrotexnologiyasi tahlil qilingan. Hududning iqlim va tuproq sharoitlari asosida rozmarin yetishtirishning samarali usullari yoritilgan. Tadqiqot natijalari mazkur o'simlikni mahalliy sharoitda yetishtirish iqtisodiy va ekologik jihatdan maqsadga muvofiqligini ko'rsatadi.

Kirish

Bugungi kunda dorivor o'simliklarga bo'lgan talab ortib bormoqda. Ayniqsa, tabiiy dori vositalari ishlab chiqarishda ishlatiladigan o'simliklarni mahalliy sharoitda yetishtirish muhim ahamiyat kasb etadi. Rozmarin (*Rosmarinus officinalis L.*) – efir moylariga boy, dorivor va ziravor sifatida keng qo'llaniladigan o'simlik hisoblanadi.

Rozmarin (*Rosmarinus officinalis L.*) labguldoshlar (*Lamiaceae*) oilasiga mansub bo'lib, O'rta yer dengizi mintaqasi uning tabiiy vatani hisoblanadi. Ushbu o'simlik qadim zamonlardan beri insoniyat tomonidan dorivor va ziravor sifatida foydalanib kelingan.

Ayniqsa qadimgi Yunoniston va Rimda rozmarin xotirani mustahkamlovchi o'simlik sifatida qadrlangan.

Hozirgi kunda rozmarin dunyoning ko'plab hududlarida, jumladan Yevropa, Osiyo va Amerika qit'alarida keng tarqalgan. Iqlim sharoitiga moslashuvchanligi sababli u subtropik va iliq mo'tadil hududlarda muvaffaqiyatli yetishtiriladi.

O'zbekiston sharoitida, xususan Farg'ona vodiysida ham ushbu o'simlikni introduksiya qilish va kengaytirish imkoniyatlari mavjud.

Rozmarin – ko'p yillik, doimiy yashil butasimon o'simlik bo'lib, balandligi 50–150 sm gacha yetadi. Poyasi yog'ochsimon, kuchli shoxlanadi. Yosh novdalari yashil, keyinchalik jigarrang tusga kiradi.

Barglari tor, ignasimon shaklda bo'lib, uzunligi 2–4 sm ni tashkil etadi. Barg yuzasi qalin kutikula bilan qoplangan bo'lib, bu o'simlikni qurg'oqchilikka chidamli qiladi. Barglarning ustki qismi to'q yashil, pastki qismi esa kulrang-oq rangda bo'ladi.

Gullari mayda, ikki labli bo'lib, ko'kimtir, binafsha yoki oq rangda bo'ladi. Gullash davri odatda bahor va yoz oylariga to'g'ri keladi. Mevasi to'rt qismli yong'oqcha (nutlet) shaklida

bo'ladi.

Rozmarin issiqsevar va yorug'likka talabchan o'simlik hisoblanadi. U +20...+30°C haroratda yaxshi o'sadi, biroq qisqa muddatli sovuqlarga (-5...-7°C gacha) chidashi mumkin. Uzoq davom etuvchi sovuqlar esa o'simlikka salbiy ta'sir ko'rsatadi.

O'simlik qurg'oqchilikka chidamli bo'lib, ortiqcha namlikni yoqtirmaydi. Tuproqning yaxshi drenajlangan bo'lishi muhim hisoblanadi. Eng qulay tuproqlar – yengil qumoq va qumloq tuproqlardir.

Rozmarinning ildiz tizimi chuqur kirib boruvchi bo'lib, bu uning suv va oziqa moddalarni samarali o'zlashtirishiga yordam beradi. Shu sababli u kam sug'oriladigan hududlarda ham yaxshi rivojlanadi.

Fenologik jihatdan rozmarin vegetatsiya davrida bir necha bosqichlardan o'tadi:
kurtaklanish

gullash

urug' hosil qilish

Vegetativ ko'paytirishda (qalamcha orqali) o'simlik tezroq rivojlanadi va bir xil biologik xususiyatlarni saqlab qoladi.

Rozmarinning dorivorlik xususiyati uning boy kimyoviy tarkibi bilan bog'liq. O'simlik tarkibida quyidagi moddalar mavjud:

1–2,5% efir moylari, flavonoidlar, fenol kislotalar (rozmarin kislotasi), terpenlar (kineol, kamfora, borneol), vitaminlar (A, C, B guruhi), mikroelementlar

Efir moylari o'simlikning asosiy biologik faol komponenti bo'lib, ularning miqdori o'simlikning o'sish bosqichiga va yig'ib olish vaqtiga bog'liq holda o'zgaradi.

Rozmarin qadimdan xalq tabobatida keng qo'llanib kelinadi. Zamonaviy ilmiy tadqiqotlar ham uning yuqori dorivor xususiyatlarga ega ekanligini tasdiqlagan.

U quyidagi xususiyatlarga ega: antiseptik, yallig'lanishga qarshi, antioksidant, spazmolitik, tonus oshiruvchi kabilar.

Rozmarin preparatlari asab tizimini mustahkamlaydi, xotirani yaxshilaydi va qon aylanishini rag'batlantiradi. Shuningdek, u ovqat hazm qilish tizimi faoliyatini yaxshilaydi.

Efir moylari aromaterapiyada keng qo'llaniladi. Ular stressni kamaytiradi, kayfiyatni ko'taradi va umumiy holatni yaxshilaydi.

Rozmarin nafaqat dorivor, balki ziravor o'simlik sifatida ham katta ahamiyatga ega. Uning barglari go'sht, baliq va sabzavotli taomlarga qo'shiladi.

Oziq-ovqat sanoatida u tabiiy konservant sifatida ishlatiladi, chunki uning tarkibidagi antioksidantlar mahsulotni buzilishdan saqlaydi.

Kosmetologiyada esa rozmarin ekstrakti teri va soch parvarishida qo'llaniladi. U soch o'sishini rag'batlantiradi va terini yoshartiruvchi ta'sir ko'rsatadi.

Farg'ona viloyati agroiklim sharoiti issiq va quyoshli bo'lib, subtropik o'simliklarni yetishtirish uchun ma'lum darajada qulay hisoblanadi. Shu bois mazkur hududda rozmarin yetishtirish imkoniyatlarini o'rganish dolzarb masalalardan biridir.

Rozmarin vegetativ (qalamcha orqali) va generativ (urug' orqali) ko'paytiriladi. Eng samarali usul – qalamcha orqali ko'paytirish bo'lib, bunda o'simlik tez rivojlanadi va bir xil sifat ko'rsatkichlarini saqlab qoladi.

Farg'ona viloyati iqlimi keskin kontinental bo'lib, yoz oylarida havo harorati +35...+40°C gacha yetadi. Qish faslida esa ayrim hollarda sovuqlar kuzatiladi. Bu esa rozmarinni ochiq maydonda yetishtirishda ayrim agrotexnik choralarni talab qiladi.

Tuproqlari asosan bo'z tuproqlar bo'lib, o'rtacha unumdorlikka ega. Rozmarin yaxshi drenajlangan, yengil va o'rtacha mexanik tarkibli tuproqlarda yaxshi o'sadi.

Ekish bahor oylarida amalga oshiriladi. Qator oralari 60–70 sm, o'simliklar oralig'i 30–40 sm etib belgilanadi. Ko'chatlar asosan qalamcha orqali yetishtiriladi.

Sug'orish me'yori o'rtacha bo'lib, ortiqcha namlikka yo'l qo'yilmasligi lozim. Vegetatsiya davrida 5–7 marta sug'orish yetarli hisoblanadi. Mineral o'g'itlardan azot, fosfor va kaliy o'g'itlari qo'llaniladi.

Rozmarin nisbatan kasallik va zararkunandalarga chidamli, biroq ortiqcha namlik sharoitida zamburug' kasalliklari paydo bo'lishi mumkin. Shu sababli agrotexnik tadbirlarni to'g'ri olib borish muhimdir.

Hosil o'simlik gullash davrida yig'ib olinadi. Aynan shu davrda efir moylari miqdori maksimal darajada bo'ladi. Yig'ilgan xomashyo soyada quritilib, dorivor mahsulot sifatida saqlanadi.

Olib borilgan tahlillar shuni ko'rsatadiki, Farg'ona viloyati sharoitida rozmarin yetishtirish iqtisodiy jihatdan foydali va eksportbop mahsulot olish imkonini beradi.

Xulosa

Farg'ona viloyati sharoiti dorivor rozmarin yetishtirish uchun yetarlicha qulay hisoblanadi. To'g'ri agrotexnologiya qo'llanilganda yuqori hosildorlikka erishish mumkin. Mazkur o'simlikni yetishtirish nafaqat farmatsevtika sanoati uchun xomashyo bazasini kengaytiradi, balki qishloq xo'jaligida yangi daromad manbaini yaratadi.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. N.I. Vavilov. O'simliklarning kelib chiqish markazlari. – Moskva: Nauka, 1987.
2. V.V. Dokuchaev. Tuproqshunoslik asoslari. – Moskva, 1983.
3. H. Haydarov. Dorivor o'simliklar yetishtirish texnologiyasi. – Toshkent: O'qituvchi, 2010.
4. Sh. Shomahmudov. O'zbekiston dorivor o'simliklari. – Toshkent: Fan, 2005.
5. FAO. Medicinal Plants Production Guidelines. – Rome, 2013.
6. P. Simon va boshqalar. Herbs: An Indexed Bibliography. – USA, 1990.
7. World Health Organization. WHO Guidelines on Good Agricultural Practices (GACP) for Medicinal Plants. – Geneva, 2003.
8. Medicinal Plants of the World. Chemical Constituents, Traditional and Modern Uses. – New York, 2002.

9. O‘zbekiston Respublikasi Qishloq xo‘jaligi vazirligi. Dorivor o‘simliklarni yetishtirish bo‘yicha uslubiy qo‘llanma. – Toshkent, 2021.

10. Journal of Medicinal Plants Research. Rosemary (*Rosmarinus officinalis* L.) cultivation and uses. – 2018.

